

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Onderwaardering van het mbo: waarom het mbo als volwaardig erkend moet worden

Roks, J.

Citation

Roks, J. (2024). Onderwaardering van het mbo: waarom het mbo als volwaardig erkend moet worden. *Bestuurskundige Berichten*, 39(1), 36-43. doi:

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4256359>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Onderwaardering van het mbo

Waarom het mbo als volwaardig erkend moet worden

Het middelbaar beroepsonderwijs, oftewel het mbo, is het onderwijs voor momenteel ongeveer 475.000 studenten in Nederland (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). En inderdaad, mbo'ers zijn studenten. Voorheen werden mbo'ers nog 'deelnemers' genoemd, maar sinds het schooljaar 2020-2021 zijn de 'deelnemers' van het middelbaar beroepsonderwijs volwaardige studenten volgens de wet (NOS Nieuws, 2018). Het doel van deze actie van voormalig minister van Onderwijs Van Engelshoven (D66) was "het recht doen aan mbo'ers". Door mbo'ers ook studenten te noemen zouden beide onderwijsrichtingen gelijkwaardiger behandeld worden.

Helaas, het veranderen van de roepnaam van mbo'ers is niet genoeg om dit groeiende, onderbelichte maatschappelijk probleem op te lossen. Volgens de prognose van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap daalt het aantal mbo-studenten tot ongeveer 450.000 in 2030 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). Dit is een zorgwekkende ontwikkeling: minder mbo'ers betekent minder verpleegkundigen, automonteurs, koks, beveiligers en loodgieters. Om deze verontrustende trend te begrijpen moet gekeken worden naar een breder maatschappelijk probleem: de onderwaardering van het middelbaar beroepsonderwijs.

Onderzoek uit 2022 heeft aangetoond

Jelle Rokhs

dat mbo'ers zich ondergewaardeerd voelen. Dit rapport had niet voor niets de naam "ik ben maar een mbo'er". Door deze miskennis wordt het mbo minder aantrekkelijk en stromen veel mbo-studenten na het afronden van hun opleiding door naar het hoger beroepsonderwijs, maar liefst 40% (Mulder & Westerhuis, 2022). Ten opzichte van vijftien jaar geleden is het aantal mbo-studenten vrijwel gelijk gebleven (CBS, 2023). Daarentegen is verhoudingsgewijs sprake van vreemde scheefgroei: het aandeel mbo-studenten daalt en het aandeel hbo- en wo-studenten explodeert. In vergelijking met het studiejaar 2005-2006 is het aandeel mbo-studenten afgenomen van 50,5% tot 40,4%. Deze procentuele afname is vervangen door hbo- en wo-studenten. Prognoses stellen dat deze percentages enkel verder uit elkaar zullen drijven komende jaren (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). Dit

impliceert dat er in de komende decennia meer communicatieadviseurs en sociologen en minder verzorgenden en automonteurs bijkomen.

Hoogopgeleid Nederland

Om te begrijpen hoe het tot deze situatie heeft kunnen komen moet naar verschillende factoren gekeken worden. Te beginnen met overheidsbeleid dat op Europees niveau begon met de Lissabon-strategie: een strategisch ontwikkelingsplan van de Europese Unie om van Europa een concurrerende en dynamische kenniseconomie te maken (European Parliament, 2000). Een belangrijk aspect van dit plan was een modernisering van het onderwijs waarin hoger onderwijs, specifiek IT-vaardigheden, en levenslang leren moesten worden aangemoedigd.

“Een hbo- en wo-opgeleid Nederland was nodig in de digitale kenniseconomie die Nederland zou worden: mbo’ers waren daarin minder van belang”

In december 2005 kwam de Onderwijsraad met het rapport *De helft van Nederland hoogopgeleid* met adviezen over vernieuwing van het onderwijs en het creëren van de randvoorwaarden voor de informatiemaatschappij (Onderwijsraad, 2005). Een hoogopgeleid Nederland zou goed zijn voor de economische groei van Nederland en daarnaast ‘maatschappelijke baten’ hebben, aldus de Onderwijsraad. Vijftig procent aan hoger opgeleiden zou voor vier tot zeven procent economische groei zorgen volgens berekeningen van het CBS voor de Onderwijsraad. Tevens begaan hoger opgeleiden een actiever maatschappelijk verenigingsleven, is hun druk op de gezondheidszorg lager en zijn criminaliteitscijfers onder hoger opgeleiden lager. Een hbo- en wo-opgeleid Nederland was nodig in de digitale kenniseconomie die Nederland

zou worden: mbo’ers waren daarin minder van belang.

Om deze “idealistische” samenleving te realiseren was het overheidsbeleid gericht op doorstroom naar een hoger opleidingsniveau. De doorstroommogelijkheden van het mbo naar het hbo werden vergemakkelijkt door soepelere eisen en intensievere samenwerking tussen regionale opleidingscentra en hoger onderwijsinstellingen. Ook werd de hbo Associate Degree ingevoerd: een tweejarige hbo-opleiding voor mbo-studenten die niet nog vier jaar willen studeren en zo in twee jaar een gelijkwaardig diploma kunnen behalen (Allen, Belfi, Bijlsma, Fouarge, & Peeters, 2019). Met dit beleid moedigt de overheid iedereen aan deel uit te maken van de perfect hoogopgeleide maatschappij.

Falende meritocratie

Dat onjuiste maatschappelijke beeld is eigenlijk de grote onderliggende reden van de structurele onderwaardering van het mbo en wordt veroorzaakt door het leven in een prestatiesamenleving (Dopmeijer, Scheeren, van Baar, & Bremer, 2023). In deze prestatiesamenleving geldt één regel: hoe hoger, hoe beter. Taal bevestigt dit systeem: hoger en lager opgeleid, opstroom en afstroom. De student voelt een drang vanuit de maatschappij om zo hoog mogelijk op deze ladder te eindigen. Pas bij het volgen of behalen van het hoger onderwijs heeft de student een minimale sociale status bereikt.

De Jong En Laura Steenbeeke, W. (2020, February 13). Een derde van scholieren na drie jaar op ander niveau dan schooladvies. NOS. <https://nos.nl/artikel/2322854-een-derde-van-scholieren-na-drie-jaar-op-ander-niveau-dan-schooladvies>

De prestatiesamenleving begint al vroeg bij scholieren. Op de basisschool heerst havo-isering: basisschoolscholieren en vooral hun ouders die er van alles aan doen om naar de havo te gaan (Algemene Rekenkamer, 2014). Basisscholen en middelbare scholen verkeren in een landschap met schaduwonderwijs bestaande uit bijlessen, examentrainingen, huiswerkbegeleiding en faalangstcursussen (Elffers & Jansen, 2019). Dit soort instituties bestaan om scholieren naar een bepaald niveau te tillen om in de prestatiecultuur aan een basisnorm te voldoen.

De maatschappelijke tendens van prestatiegerichtheid komt voort uit het meritocratisch ideaal: een samenleving waarin geleverde prestaties maatgevend zijn voor ieders maatschappelijke positie (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008). Volgens de ideologie van de meritocratie bepaalt iemands verdiensten iemands sociale status. Echter, in de Westerse praktijk, waar het meritocratisch ideaal breed wordt omarmd, is te zien dat de nadruk ligt op individuele verdiensten in plaats van maatschappelijke verdiensten. Die eigen verdiensten worden dan weer eenzijdig bepaald door IQ, opleidingsniveau en diploma's.

In de hedendaagse meritocratische samenleving wordt uitsluitend waarde gehecht aan cognitieve vaardigheden (Eimers, 2023). Die cognitieve vaardigheden bepalen iemands verdiensten en zo iemands sociale positie. Andere vaardigheden wegen minder zwaar mee: sociaal-emotionele vaardigheden, praktijkgerichte

vaardigheden, communicatieve vaardigheden of creatieve vaardigheden. De (maatschappelijke) verdiensten die hieraan verbonden zitten worden dan ook niet meegenomen in de waardering.

***“In de hedendaagse
meritocratische samenleving
wordt uitsluitend waarde gehecht
aan cognitieve vaardigheden.
Die cognitieve vaardigheden
bepalen iemands verdiensten en zo
iemands sociale positie”***

Als gevolg worden cognitief ontwikkelde hbo- en wo-studenten meer gewaardeerd dan mbo-studenten die juist structureel worden ondergewaardeerd (Wiesehahn, 2021). Tegelijkertijd is er in de maatschappij een stage groei van een intellectuele bovenklasse die niet omkijkt naar mensen lager op de maatschappelijke ladder. In deze nieuwe tegenstelling passen ook voorbeelden als daten voor hogeropgeleiden, verzekeringen voor hogeropgeleiden, en hogeropgeleiden die mbo'ers een café niet binnenlaten (Visser, 2022). Meritocratische sortering creëert een nieuwe klassenmaatschappij met nieuwe, scherpe tegenstellingen, gebaseerd op diplomisme: “opvatting dat hogeropgeleiden meer recht van spreken hebben in een maatschappij dan mensen met een lagere opleiding of zonder noemenswaardige opleiding en daaruit voortvloeiend discriminatie van lageropgeleiden” (Den Boon, 2022).

In 1958 schreef Michael Young een dystopische roman over een gestratificeerde samenleving tussen een intelligente, verdienstelijke machtselite tegenover een ondergewaardeerde, machteloze onderklasse. Gelukkig valt deze vergelijking één-op-één (nog) niet te maken en kunnen beide onderwijsrichtingen komende decennia met elkaar door één deur (Allen, 2011).

DPG Media Privacy Gate. (n.d.-b). <https://www.bndestem.nl/breda/de-rooi-pannen-weer-de-beste-mbo-van-brabant-af-f9fe4f/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Oneerlijk onderscheid

Economisch gezien is de mislukte meritocratisering terug te zien in de werkelijkheid. Door alleen waarde te herkennen aan cognitieve vaardigheden wordt het opleidingsniveau gebruikt als maatstaf voor de hoogte van het inkomen: hoe hoger het onderwijsniveau, hoe hoger het inkomen. Volgens deze wetmatigheid is het te rechtvaardigen dat een mbo-afgestudeerde minder verdient dan een hbo- of wo-afgestudeerde. Het gemiddelde netto salaris na het afronden van een hbo-opleiding ligt €8.000 hoger dan dat van een mbo-opleiding (FNV, z.d.).

De economische oorzaak van de onderwaardering van het mbo is het lagere salaris dat puur wordt gebaseerd op het lagere onderwijsniveau. Is dat rechtvaardig? Nee. Momenteel wordt een salaris gebaseerd op kennis en diploma's en minder op praktische vaardigheden. Veel middelbare scholieren of mbo'ers willen daarom naar het hoger onderwijs wegens de betere mogelijkheden op de arbeidsmarkt en een hoger loon, waardoor het aantal praktisch opgeleide mbo'ers alleen maar verder leegloopt.

Echter, de afgelopen jaren zijn de lonen in bepaalde sectoren flink gestegen door de grote tekorten aan arbeidskrachten (Keuzegids mbo 2023, 2023). Door een kleiner aanbod mbo'ers en een grotere vraag naar mbo'ers is het salaris in de bouw, zorg, techniek en logistiek hoger dan het menig hbo-salaris. Eindelijk beseft de markt dat we de vakmensen van het mbo niet voor lief moeten nemen.

Uit recent onderzoek van I&O Research is gebleken dat ongeveer zeven op de tien mbo'ers vertrouwen hebben dat zij in de toekomst werk vinden (Heuzels, Van Bebber, & Van Werkhoven, 2023). Daarentegen blijkt uit datzelfde onderzoek dat de meerderheid van de mbo-studenten zich een beetje tot veel zorgen maakt over de gelijke kansen op de arbeidsmarkt. Volgens hen wordt juist te veel gekeken naar opleidingsniveau en wil een werkgever voornamelijk een hbo-diploma.

Want waarom moet een werkgever per se een hbo'er in dienst hebben? Is een mbo'er niet goed genoeg? Pragmatisch denkende mbo-afgestudeerden kijken op een geheel andere manier naar problemen dan hbo- of wo-afgestudeerden. Hun praktijkgerichte en creatieve vaardigheden kunnen oplossingsgericht werken. Desondanks krijgen mbo-afgestudeerden geen gelijkwaardige solliciteerkansen ten opzichte van hbo- en wo-afgestudeerden. Zo blijft het mbo minderwaardig én minder aantrekkelijk.

BNR Webredactie & ANP. (2022, November 2). Steeds minder mbo'ers maken studie af. bnr.nl. <https://www.bnr.nl/nieuws/onderwijs/10493151/steeds-minder-mbo-ers-maken-studie-af>

Desastreuze gevolgen

De consequenties van de constante miskennen van het middelbaar beroepsonderwijs zijn ontwrichtend voor de gehele samenleving. Het aantal hbo- en wo-studenten zal door opwaartse druk in de prestatie maatschappij alleen maar toenemen (CBS, 2023). Het mbo wordt volgens prognoses juist alleen maar minder populair (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023).

En die mbo'ers zijn juist nu broodnodig. Klimaatverandering vraagt Nederland om een duurzame energievoorziening. Vakmensen zijn nodig om zonnepanelen te leggen, huizen te isoleren, warmtepompen te installeren, het elektriciteitsnet uit te breiden en elektrische auto's te repareren. Naast de energietransitie bevindt Nederland zich in een periode van vergrijzing:

Opleiding Verzorgende IG - mbo niveau 3 (BOL) - MBO Utrecht. (2024, 4 januari). MBO Utrecht. <https://www.mboutrecht.nl/opleidingen/verzorgende-ig/>

meer ouderen betekent grotere vraag naar zorgmedewerkers. De politiek wil zelf ook meer: openbaar vervoer uitbreiden, de samenleving digitaliseren en tegelijkertijd arbeidsmigratie beperken, met als gevolg nog minder mensen die met hun handen werken. Het aantal praktisch opgeleide mensen zal afnemen, terwijl de vraag groot blijft. De politiek besteedt maar weinig aandacht aan een nieuwe manier van denken en waarderen als oplossing voor dit probleem.

Universiteiten en hogescholen hebben ook last van deze problematiek. Steeds meer studenten willen naar het hoger onderwijs voor een hbo- of wo-diploma. Deze zouden namelijk aanzienlijk meer waard zijn op de arbeidsmarkt dan het mbo-diploma. Studenten hebben last van opwaartse prestatiedruk, met stress en slapeloosheid tot gevolg, en de collegezalen van hoger onderwijsinstellingen zijn niet opgewassen tegen deze torenhoge aantallen studenten. Zelfs docenten ervaren steeds grotere druk (Moore, Van Mierlo, Van Woerkom, & Bakker, 2021).

De minister implementeert vervolgens beleid om het bindend studieadvies te verlagen (Rijksoverheid, 2023). De gedachte hierachter is om prestatiedruk in het hoger onderwijs te verminderen. Waarom wordt het mbo niet aangemoedigd? Waarom wordt er beleid gevoerd om studenten maar op het hbo en wo te houden? De voormalig minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Dijkgraaf (D66) wil de BSA-norm

in het hoger onderwijs verlagen en gestreste studenten die in de prestatiesamenleving per se een hbo- of wo-diploma willen halen tegemoetkomen. Waarom niet in plaats van de kwaliteitsnormen van hbo- en wo-onderwijs verlagen, het mbo aanmoedigen?

Concrete oplossingen

Het mbo heeft last van chronische onderwaardering. De centrale vraag luidt: hoe kunnen we ervoor zorgen dat het mbo als volwaardig wordt gezien? En wie is daarvoor aan zet: politiek, samenleving of wellicht middelbare scholen? Kort gezegd moet ieder van deze actoren een bijdrage leveren om het mbo te herwaarderen.

In de nieuwe Tweede Kamer, die eind 2023 is geïnstalleerd, is het aantal Kamerleden met een middelbaar diploma gestegen, vooral door de winst van de PVV. Zo'n veertien parlementariërs, ofwel 9% van de Tweede Kamer, hebben een mbo-diploma, ten opzichte van 103 volksvertegenwoordigers, 69% van de Tweede Kamer, die academisch zijn opgeleid (Parlement.com, 2023). Deze vertegenwoordiging is allesbehalve representatief voor de samenleving waar iets meer dan één derde een middelbare beroepsopleiding als hoogst behaalde onderwijsniveau heeft (CBS, 2023).

Het belang van een representatieve afspiegeling van mbo'ers in de Tweede Kamer, maar ook in andere bestuursorganen en

organisaties, is groot. Representatie leidt namelijk tot emancipatie, en vice versa. Het hebben van mbo'ers in bijvoorbeeld de Tweede Kamer zal de aandacht voor het mbo zo ook vergroten. Uit onderzoek van het RIVM en het Amsterdam UMC blijkt dat mbo-studenten zich tijdens de coronapandemie bijvoorbeeld niet gehoord voelden door beleidsmakers en onderzoekers, mede doordat het beleid was gericht op hbo- en wo-studenten (Goedhart, Dedding, Rodriguez, & Spruijt, 2022). Met meer mbo'ers in de Tweede Kamer zal dan ook meer aandacht naar het mbo komen om misstanden als deze te voorkomen.

Voormalig minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Dijkgraaf (D66) heeft al stappen ondernomen om het stigma rondom het mbo te herstellen: een brief aan middelbaar scholieren om een mbo-opleiding te overwegen, gezamenlijke introductieweken met hbo- en wo-studenten en de inspraak van mbo-studenten wettelijk vastleggen, bijvoorbeeld in de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB MBO).

“Representatie leidt tot emancipatie, en vice versa”

Economisch gezien is de samenleving goed op weg: de loonkloof tussen het mbo en het hbo is in verschillende sectoren drastisch verminderd. Toch verkleinen de salarisverschillen niet in iedere branche en bepaalt het opleidingsniveau vaak het salaris in plaats van de werkzaamheden binnen de organisatie. Dit probleem speelt zich bijvoorbeeld af in de zorg: door personeelstekorten moeten mbo-verpleegkundigen kantoorgeboren werkzaamheden van hbo-verpleegkundigen overnemen, maar deze nieuwe verantwoordelijkheden uiten zich niet in een hoger salaris (Poelman, 2023).

De slechte reputatie van het mbo zit diepgeworteld in de maatschappij en is zo lastig te doorbreken. Vanuit het klassisme in de 18e eeuw ontstond een samenleving waarin mensen

ongelijkwaardig werden behandeld op basis van hun sociale status. Drie eeuwen later leven we in een moderne variant van het klassisme; het diplomisme, waar de samenleving het hoogste onderwijsniveau wil bereiken voor de hoogste waardering; hoe lager jouw positie op de maatschappelijke ladder, hoe minder jij van betekenis bent in de samenleving.

Het doorbreken van deze moderne klassenmaatschappij kan. Denk aan waarderend in plaats van hiërarchisch taalgebruik: mbo-/hbo-/wo-opgeleid in plaats van hoogopgeleid/laagopgeleid, doorstromen in plaats van op- en afstromen en onderwijsrichting in plaats van opleidingsniveau (Mbo manifest, 2023). Sommigen spreken ook over theoretisch en praktisch opgeleid, maar volgens deskundigen volstaan deze termen niet helemaal, omdat “bijna alle opleidingen theoretische en praktische componenten hebben” (Bol, et al., 2023).

Werkgevers zouden hun vacatures niet alleen moeten openstellen voor “minimaal hbo-denkniveau”. Bij veel vacatures gaat het om het bezitten van bepaalde competenties, waarbij de vooropleiding dan minder van belang is, aldus wethouder uit de gemeente Utrecht Dennis de Vries.

Dan is er nog een grote verantwoordelijkheid voor onderwijsinstellingen. Op de middelbare school bezoeken havo-klassen een hbo-instelling en krijgen vwo-klassen voorlichting van wo-studenten. Dit verkokerde stelsel moet doorbroken worden en meer aandacht moet geschonken worden aan het middelbaar beroepsonderwijs als vervolgopleiding. Middelbare scholen moeten leerlingen voorlichten over het arbeidsmarktperspectief na een mbo-opleiding, maar ook over de salariëring van een beroep. Eigenlijk vraagt het kiezen van een vervolgopleiding om een heel andere manier van denken, waarbij de nadruk ligt op het benutten van menselijk talent.

Om de positie van het mbo te versterken moeten mbo-instellingen actiever gaan

samenwerken met het bedrijfsleven en de samenleving, maar ook integraal met andere onderwijsinstellingen. Samenwerking tussen de havo en het mbo maakt het mbo aantrekkelijker, samenwerking tussen het mbo en het bedrijfsleven biedt arbeidsmarktperspectief en samenwerking tussen het mbo en de samenleving laat de waardering van het mbo in de samenleving zien. Bovendien kan samenwerking tussen het hbo en het mbo leiden tot een efficiëntere doorstroom, vooral voor hbo-studenten die na één of twee jaar na hun studie erachter komen dat het hbo niet de juiste onderwijsrichting is.

Kijk bijvoorbeeld naar Noorwegen (Eimers, 2023). Het onderwijsaanbod wordt afgestemd op de behoeften van de arbeidsmarkt en de samenleving, waarbij het bedrijfsleven een groot deel van de opleidingsverantwoordelijkheid op zich neemt. Door een grote behoefte aan praktische vaardigheden vanuit de samenleving zijn de kwalificaties van het beroepsonderwijs gelijkgesteld aan die van het hoger onderwijs. Nederland zou veel kunnen leren van het Noorse onderwijssysteem.

Hoopvolle toekomst?

Door de afgelopen eeuwen hoofdzakelijk waarde te hechten aan cognitieve vaardigheden is het middelbaar beroepsonderwijs aan het uitputten. De Koning kan mbo'ers dan wel "de ruggengraat van de Nederlandse samenleving en economie" noemen; ze worden ondanks alles niet op die manier behandeld. De coronacrisis heeft het belang van praktisch opgeleide mensen onherroepelijk laten zien, en de woning- en klimaatcrisis zullen dit zeker en vast bevestigen.

Het Nederlandse onderwijssysteem is niet horizontaal georiënteerd en we moeten ons ook niet voorhouden dat dat zo is. In tegenstelling tot deze verschillen zouden we elkaar op een gelijke manier moeten waarderen. Door opwaartse druk worden studenten van het middelbaar beroepsonderwijs gezien als de sociaal gemarginaliseerden van de samenleving, maar bij

Ricardo. (2023, 19 juni). Zonnepanelen installateur opleiding(en). Zonnepanelen-info.nl. <https://www.zonnepanelen-info.nl/blog/installateurs-opleidingen/>

het aantreden van een nieuwe onderwijsminister wordt het mbo altijd gebruikt als pronkstuk van politici en bestuurders om te laten zien dat zij aan inclusief leiderschap doen.

En nee, dit artikel is geen veroordeling van het hbo en het wo. Ook deze onderwijsrichtingen zijn van uiterst belang om Nederland draaiende te houden. Echter, deze twee worden al wél in hogere mate gewaardeerd. Hopelijk voegt de nieuwe onderwijsminister de daad bij het woord en wordt het mbo in de toekomst gelijkwaardig erkend.

Literatuurlijst

- [1] Algemene Rekenkamer. (2014). *Bekostiging voortgezet onderwijs*. Den Haag: Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- [2] Allen, A. (2011, december). MICHAEL YOUNG'S THE RISE OF THE MERITOCRACY: A PHILOSOPHICAL CRITIQUE. *British Journal of Educational Studies*, pp. 367-382.
- [3] Allen, J., Belfi, B., Bijlsma, I., Fouarge, D., & Peeters, T. (2019). *Ad-opleidingen: omvang en rendement*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.
- [4] Bol, T., Elffers, L., Koekkoek, F., Geven, S., Van Wan-rooij, B., & Zwier, D. (2023, maart 9). *Benoem opleidingen gewoon bij hun naam*. Opgehaald van Universiteit van Amsterdam: <https://www.uva.nl/shared-content/faculteiten/nl/faculteit-der-maatschappij-en-gedragswetenschappen/nieuws/2023/03/benoem-opleidingen-gewoon-bij-hun-naam.html?cb>
- [5] CBS. (2022, oktober 6). *Jongeren relatief vaak naar middelbaar beroepsonderwijs*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/40/jongeren-relat->

ief-vaak-naar-middelbaar-beroepsonderwijs

[6] CBS. (2023, november 14). Bevolking: hoogstbehaald onderwijsniveau en onderwijsrichting. Opgehaald van www.cbs.nl: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85313NED/table?dl=79531>

[7] CBS. (2023, september 22). CBS. Opgehaald van Deelname onderwijs; jongeren 0 tot 25 jaar, regio's: <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/71010ned/table?ts=1708001241888>

[8] Den Boon, T. (2022, juli 12). diplomisme. Opgehaald van Taalbank: <https://www.taalbank.nl/2022/07/12/diplomisme/>

[9] Dopmeijer, J., Scheeren, L., van Baar, J., & Bremer, B. (2023). *Harder Better Faster Stronger? Een onderzoek naar risicofactoren en oplossingen voor prestatiedruk en stress van studenten in het hbo en wo*. Utrecht: Trimbos-Instituut, ECIO en RIVM.

[10] Eimers, T. (2023). *Vandaag is het 2040 Toekomstverkenning voor middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en wetenschap*. Nijmegen, Utrecht, Enschede en Amsterdam: KBA, Nijmegen, ResearchNed, Andersson Elffers Felix, CHEPS, Kohnstamm Instituut.

[11] Elffers, L., & Jansen, D. (2019). *De opkomst van schaduwonderwijs in Nederland: wat weten we en welke vragen liggen nog open?* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

[12] European Parliament. (2000, maart). Europese Raad Lissabon 23 en 24 maart 2000 Conclusies van het voorzitterschap. Opgehaald van European Parliament: <https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1nl.htm>

[13] FNV. (z.d.). Gemiddeld salaris Nederland. Opgehaald van www.fnv.nl: <https://www.fnv.nl/werk-inkomen/salaris-loon/gemiddeld-salaris-nederland#/>

[14] Fronza, J. (2022, juni 16). Mbo'ers voelen zich miskend. (N. Gibbs, Interviewer)

[15] Goedhart, N., Dedding, C., Rodriguez, M., & Spruijt, P. (2022). "Ik ben maar een mbo'er" Het mentaal welbevinden van mbo-studenten tijdens de coronacrisis. Amsterdam: RIVM en Amsterdam UMC.

[16] Heuzels, L., Van Bebber, A., & Van Werkhoven, J. (2023). *Startende mbo-ers op de arbeidsmarkt*. Amsterdam: I&O Research.

[17] Kampelmann, S., Rycs, F., Saks, Y., & Tojerow, I. (2018, januari 23). Does education raise productivity and wages equally? The moderating role of age and gender. *IZA Journal of Labor Economics*.

[18] Keuzegids mbo 2023. (2023). *Keuzegids mbo 2023 Onafhankelijke vergelijking van alle mbo-opleidingen*. Leiden: Keuzegids B.V.

[19] Maslowski, R. (2020, september 9). *De sociale staat van Nederland*. Opgehaald van Sociaal en Cultuur Planbureau: <https://digitaal.scp.nl/ssn2020/onderwijs/>

[20] Mbo manifest. (2023). *Zoek de breedte op! Woorden doen ertoe: waarderende taal voor het onderwijs*.

[21] Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023). *Prognose aantal studenten mbo*. Opgehaald van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/middelbaar-beroepsonderwijs/studenten/prognose-aantal-studenten-mbo>

[22] Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, mei 9). *Prognoses aantal mbo-studenten*. Opgehaald

van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/middelbaar-beroepsonderwijs/studenten/prognose-aantal-studenten-mbo>

[23] Moore, H. L., Van Mierlo, H., Van Woerkom, M., & Bakker, A. B. (2021). *Regeldruk in relatie tot werkdruk in het hoger onderwijs*. Rotterdam: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

[24] Mulder, J., & Westerhuis, A. (2022, maart 18). *Onderwijskennis van het NRO*. Opgehaald van Doorstroom en aansluiting tussen mbo en hbo: <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/doorstroom-en-aansluiting-tussen-mbo-en-hbo>

[25] NOS Nieuws. (2018, mei 31). *Mbo'ers gaan voortaan officieel studenten heten*. Opgehaald van NOS: <https://nos.nl/artikel/2234388-mbo-ers-gaan-voortaan-officieel-student-en-heten>

[26] Noten, H. (2018). *Mbo'ers slecht voorbereid op toekomstige arbeidsmarkt*. Den Haag: AWWN.

[27] Onderwijsraad. (2005, december). *De helft van Nederland hoogopgeleid*. Opgehaald van www.yumpu.com: <https://www.yumpu.com/nl/document/view/24960749/de-helft-van-nederland-hoog-opgeleid-onderwijsraad#googlevignette>

[28] Parlement.com. (2023, november). *Samenstelling Tweede Kamer na de verkiezingen van 22 november 2023*. Opgehaald van www.parlement.com: <https://www.parlement.com/id/vm88g34n6lv6/samenstellingyweedekamernade>

[29] Poelman, B. (2023, augustus 1). 'Mijn gevoel is dat ik op mijn voorhoofd heb staan dat ik 'maar' een mbo'er ben.' Toch keerde Greta (24) na een korte tijd op het hbo terug naar een mbo-studie. *Friesch Dagblad*.

[30] Rijksoverheid. (2023, mei 9). *Verbeteren van welzijn studenten door aanpassen bsa*. Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/05/08/verbeteren-van-welzijn-studenten-door-aanpassen-bsa>

[31] Spiekerman, F. (2023, maart 13). *Waarom studenten steeds vaker wegblijven van het mbo*. Opgehaald van *Journalistiek en nieuwe media*: <https://journalistiekennieuwemedia.nl/jnm/2023/03/13/waarom-studenten-steeds-vaker-wegblijven-van-het-mbo/>

[32] Swierstra, T., Tonkens, E., Bovens, M., Pekelharing, P., & Pels, D. (2008). *De beste de baas? Verdienste, respect en solidariteit in een meritocratie*. In T. Swierstra, E. Tonkens, M. Bovens, P. Pekelharing, & D. Pels, *De beste de baas? Verdienste, respect en solidariteit in een meritocratie* (p. 9). Amsterdam: Amsterdam University Press.

[33] Van Muijen, J., & Melse, E. (2019). *Nationaal Salaris Onderzoek 2019*. Amsterdam: Intermediair, Nyenrode Business Universiteit.

[34] Visser, J. (2022, juli 11). *Hoe hogeropgeleiden discrimineren*. Opgehaald van *De Correspondent*: <https://decorrespondent.nl/13568/hoe-hogeropgeleiden-discrimineren/67007782-50e6-0511-273c-a32a625765d8>

[35] Wieschahn, D. (2021). *Excessen van Excellentie Een analyse van de prestatiegerichtheid onder studenten in de hedendaagse prestatiecultuur*. Nijmegen: Nijmegen School of Management. Opgehaald van <https://theses.ubn.ru.nl/server/api/core/bitstreams/aaee69ea-95cb-4bcb-8192-c142637c0f7f/content>